

ПРОМЕНЕ НА ТРЖИШТУ ВИНА У ЗЕМЉАМА ЦЕФТА ГРУПАЦИЈЕ¹

Б. Влаховић², Д. Томић³, А. Пушкарић⁴

Резиме: Виноградарство и винарство представљају значајне привредне гране у већини земаља потписница ЦЕФТА споразума. Земље овог региона имају повољне агроеколошке услове за производњу грожђа и вина. Предмет и циљ истраживања јесу сагледавање трендова у производњи, извозу и увозу вина у земљама ЦЕФТА региона. Изворе података представља база ФАО (*Food and Agriculture Organization – FAO*), у временском периоду 2001-2009. година. Просечна производња вина у наведеном региону износи 610 милиона литара са тенденцијом опадања по просечној годишњој стопи од 2,81%. Изражено по становнику производња износи 24,4 литара. Просечан извоз вина земаља у оквиру наведене групације износи 243,5 милиона литара са тенденцијом благог пада, по стопи од 1,74%. Вредносно извоз износи 214 милиона долара. Извозна цена вина износи 0,9 долара по литру, што указује да се извозе, углавном, вина слабијег квалитета (стона вина). Најзначајнији извозник је Молдавија са учешћем од 63% у укупном извозу из региона. Увоз вина групације износи 50 милиона литара и бележи тренд значајног пораста по просечној стопи од 12,44% годишње. Вредносно увоз износи 54,8 милиона долара. Највећи увозник је Република Србија са учешћем од 46,7%. Земље региона остварују позитиван биланс спољнотрговинске размене вина, просечно преко 190 милиона литара. Неопходно је повећати производњу вина уз промену структуре са становишта квалитета а према захтевима тржишта.

Кључне речи: Вино, производња, извоз, увоз, биланс размене, ЦЕФТА.

¹ Рад је део истраживања на пројекту 46006 - Одржива пољопривреда и рурални развој у функцији остваривања стратешких циљева Р. Србије у оквиру дунавског региона финансираног од стране Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије.

² Др Бранислав Влаховић, ред. проф., Пољопривредни факултет Универзитета у Новом Саду, Трг Доситеја Обрадовића 8, 21000 Нови Сад, Србија, e-mail: vlahovic@polj.uns.ac.rs

³ Др Данило Томић, Висока пословна школа струковних студија, Нови Сад, Србија.

⁴ Мр Антон Пушкарић, Институт за економику пољопривреде, Београд.

1. Значај проблема, предмет и циљ истраживања – потписани споразуми предуслов трговине вином

Трговина индустријским производима између потписница ЦЕФТА споразума је од 1. јануара 2009. године потпуно либерализована. За пољопривредне производе постоји могућност задржавања извесног степена заштите. Потписивањем Споразума задржане су концесије за пољопривредне производе у трговини између следећих земаља: Албаније са: Босном и Херцеговином, Хрватском, Македонијом, Молдавијом, Црном Гором и Србијом. Босне и Херцеговине са: Албанијом (великим делом крајем 2008. су укинутае). Хрватске са: Албанијом, Молдавијом, Црном Гором и Србијом. Македоније са: Албанијом, Хрватском и Молдавијом. Молдавије са: Албанијом, Хрватском, Македонијом, Црном Гором и Србијом. Црне Горе са: Албанијом, Хрватском и Молдавијом. Србије са: Албанијом, Хрватском и Молдавијом. УНМИК / Косова са Хрватском. Чланом 10. тачка 3. Споразума, дефинисано је да ће стране у оквиру Заједничког комитета испитати могућности међусобног одобравања додатних концесија. Потпуну либерализацију трговине пољопривредним производима Србија је успоставила са БиХ, Црном Гором, Македонијом и УНМИК / Косовом. Договори су постигнути и са Албанијом и Молдавијом, док ће овај процес са Хрватском бити спроведен у две етапе. Током 2010. године преференцијалне царинске стопе снижене су за 50%, а обим квота је удвостручен. За другу етапу либерализације, током 2011. године, предвиђено је да се царине у оквиру квота укину, а обим квота би требало да се повећа за нових 100%, осим за осетљиве производе.

Маркетинг концепт привређивања полази од захтева потрошача, односно тржишта. Према томе, производња мора бити конципирана тако да се задовоље потребе потрошача у квантитативном и квалитативном смислу. Међутим, у производњи вина овај циљ није ни мало лако остварити, због тога што се потрошачи разликују по својим потребама и жељама. Предмет истраживања овога рада јесте обим, динамика и трендови кретања производње, извоза, увоза и спољнотрговинског биланса вина у земљама потписницама ЦЕФТА-е, како би се сагледали извозно-увозни потенцијали појединих земаља (*Албанија, Република Македонија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Молдавија и Република Србија, а у име Косова потписник је УНМИК*).

2. Извори података и метод рада

У раду су коришћени хетерогени извори података. Основни извори преузети су из статистичке базе података Организације Уједињених Нација за исхрану и пољопривреду – ФАО (*Food and Agriculture Organization – FAO*), у временском периоду од 2001 до 2009. године. Биланс спољнотрговинске ра-

змене рачунат је као разлика између извоза и увоза. Интензитет кретања промена квантификован је израчунавањем стопа промена применом функција са најприлагођенијим линијама тренда оригиналним подацима. Одређене појаве приказане су у виду табела.

3. Резултати истраживања

3.1. Производња вина у земљама ЦЕФТА региона

Виноградарство и винарство представљају значајне привредне гране у свим земљама региона. Имају добре агроеколошке услове за производњу грозђа и вина (традиција, климатски, едафски фактори, и сл.). У истраживаном временском периоду просечна производња вина у земљама ЦЕФТА региона износила је 610 милиона литара, са тенденцијом смањења по стопи од 2,81% годишње (табела 1).

Табела 1. Производња вина у земљама ЦЕФТА (2001-2009)
Table 1 Wine production in CEFTA countries (2001-2009)

Земља Country	Производња Production мил. лит.	По становнику Per capita (lit.)	Стопа промене Rate of change (%)
Молдавија – Moldavia	199,8	52,0	2,18
Р. Македонија – Macedonia	88,6	43,6	2,96
Србија – Serbia	145,9	19,7	-3,15
Хрватска – Croatia	141,8	31,8	-14,25
Босна и Херц. – Bosnia&Herz.	5,1	1,4	-3,27
Црна Гора – Montenegro	15,4	24,9	-2,43
Албанија – Albania	13,3	4,3	11,52
Косово (УНМИК)* UNMIK	-	-	-
Укупно	610	24,2	-2,81

Извор: Обрачун на бази података ФАО

*За Косово (УНМИК) нема података.

У поменутој групацији производи се трећина европске производње вина. Производња је на прилично стабилном нивоу што указује коефицијент варијације (18,2%). Анализа производње обухвата само Молдавију и Србију с обзиром да су оне највећи произвођачи вина у региону. Најзначајнији произвођач вина је Молдавија са просечном производњом од 199,8 милиона литара, што представља трећину укупне производње наведених земаља. У ана-

лизираном периоду она благо повећава производњу по стопи од 2,18% годишње. Брежуљкаст крајолик, плодно тло, топла клима, бројне реке и близина Црног мора доприносе високој и квалитетној производњи вина. Укупна површина под виновом лозом износи око 110 хиљада хектара. У Молдавији грожђе се гаји још од осмог века пре нове ере. Захваљујући француским колонистима у XIX веку засађене су најпознатије сорте винове лозе. Постоји 29 већих винарија. Највише се производе вина од грожђа висококвалитетних сорти: *aligote, fetjaska, rajnski rizling, sovinjon, rkaciteli, traminac, muskat beli* др. Од црних највише се узгајају сорте *cabernet sovinjon i saperavi*, а од домаћих аутохтоних сората *sereksija u černaја*, из чијег се грожђа производе, углавном, лагана црвена стона вина. Виногради се простиру на целој територији државе, већина је у околини престонице Кишињева у централном делу. Грожђе се, такође, гаји у југоисточној зони (Пукарска област), Јужној и Северној зони. Познати центри за вино су Бардар, Црицова, Чимишлија, Чумај, Пухој и Пукара [1]. Произведена вина у највећем обиму сврставају се у групу квалитетних. Садрже око 12% vol. алкохола, скоро су искључиво сува с високим садржајем укупних киселина (између 6 и 8 г/л) па су стога питка и освежавајућа. Тренутно, вински сектор у Молдавији доживљава велики преображај. Нови засади винове лозе су са високо-квалитетним клоновима познатих сорти [2]. Најпознатија бела вина су: *Chateau de Montagne*, од грожђа сорте *Chardonnay*, *Aligote* са посебним француском технологијом, у којој је вино сазрева у храстовим бурадима. *Sauvignon, Chardonnay, Muscat, Doin Rosa* и др. Најпознатија црвена вина: *Kagor, Isabella, Lidia, Comtesse noire, Cabernet Sauvignon, Merlot* и др.

Понос молдавске винске индустрије чине две винарије с највећим подрумима на свету. Најпознатија је *Sticova* која се специјализовала за врхунска пенушава вина. Тунели винарије протежу се у дужини од 120 километара. Годишње се у њој произведе 40-ак милиона литара квалитетног вина. Свака врста вина чувана је у истоименој улици. На пример улице *Диониза, Кабарнеа, Мерлоа, Траминца*, итд. Архива садржава поједина вина која имају вредност и већу од сто хиљада евра. Примењује се савремена француска технологија производње. Винарија *Milestii Mici*, позната је по архивским винима, има највећу збирку вина на свету. Њени подруми дугачки су преко 200 километара, службено је уврштена у Гинисову књигу рекорда[3].

На другом месту према обиму производње налази се Република Србија са просечном производњом од 145,9 милиона литара. У анализираном временском периоду смањује производњу по стопи од 3,15% годишње. Постоји око 50 већих винарија где се производи 120 врста вина са географским пореклом. У структури производње доминирају бела (64%) у

односу на црвена вина. Данас највеће винарске куће представљају "Вршачки виногради" са око 1.700 хектара. "Навин" из Београда и "Рубин" из Крушевца имају 700-800 хектара винограда. У Србији се 83% парцела под виновом лозом налази на малом и средњем поседу [4]. Усвајањем Закона о вину успостављен је виноградарски и винарски регистар по стандардима ЕУ прилагођен породичним винаријама, које данас имају највеће учешће у виноградарству Србије. Циљ законских мера јесте повећање површина под виноградима, побољшање квалитета домаћег вина и повећање производње вина са географским пореклом. Затим, усаглашавање стандарда са захтевним прописима ЕУ, као и побољшање конкурентности вина и његове промоције на међународном тржишту. Србија би требало да пре уласка у ЕУ подигне што више винограда, како би могла да искористи више европских средстава, јер производња вина се значајно финансира из фондова ЕУ [5].

Раст производње вина присутан је у Молдавији, Републици Македонији и Албанији. Остале земље потписнице ЦЕФТА споразума имају тренд опадања производње. У наредном периоду очекује се даља редукција производње како винског грожђа, тако и вина. У првом плану је квалитет произведеног вина, чијом диференцијацијом се тежи да се задовоље захтеви и најпробирљивијих купаца. Квалитет представља пресудан чинилац успеха на тржишту.

3.2. Извоз вина земаља ЦЕФТА региона

Просечан извоз вина анализирани економске групације износио је 243,5 милиона литара и у посматраном временском периоду бележи незнатан пад по стопи од 1,74% годишње. Пад извоза резултанта је деловања низа фактора, пре свега, пада обима производње, смањења тражње на међународном тржишту и сл. Извоз је на доста стабилном нивоу на шта указује коефицијент варијације (23,3%). Међутим, уочава се да производња има стабилнија обележја у односу на извоз. Од укупне производње извози се преко 40% вина, што је значајан део. Значи да је винарска индустрија поменуте групације земаља значајно извозно оријентисана. У структури укупног европског извоза вина поменута групација учествује са 4% (2009.).

Вредност извоза износи 213,9 милиона US долара. Просечна извозна цена износи 0,9 долара за литар. Она је значајно мања од цене коју постижу велики светски извозници. То указује да у структури извоза доминирају вина слабијег квалитета - стона вина. Извозна цена вина из Европске уније износи 2,8 долара по литру. Италија, као највећи светски извозник остварује извозну цену од 3,4 долара по литру (2009.). Тржиште Европске уније највише тражи вина од црвених сорти типа каберне совињон, мерло, од белих сорти – шардо-

не, совињон бланк. Евидентно је да све земље потписнице ЦЕФТА споразума немају исти значај у извозу вина. У наредном делу рада анализирани су само земље водећи извозници вина из региона.

Табела 2. Извоз и увоз вина земаља ЦЕФТА (2001-2009), мил. лит.
Table 2 Export and import of wine of the CEFTA countries (2001-2009) mil. lit.

<i>Земља Country</i>	<i>Извоз Export</i>	<i>Увоз Import</i>	<i>Биланс Balance</i>
Молдавија – Moldavia	152,9	12,1	140,8
Р. Македонија – Macedonia	73	0,6	72,4
Србија – Serbia	7	17,5	-10,5
Хрватска – Croatia	5,8	10,8	-5,0
Босна и Хер. – Bosnia&Her.	2,6	6,9	-4,3
Црна Гора – Montenegro	2,2	0,4	1,8
Албанија – Albania	0,004	1,4	-1,4
Косово (УНМИК)* UNMIK	-	-	-
Укупно	243,5	49,7	193,8

Извор: Обрачун на бази података ФАО
За Косово (УНМИК) нема података.

Најзначајнији извозник у оквиру групације јесте Молдавија (табела 2). Представља и највећег произвођача вина поменуте економске групације. Њен просечан извоз износи 152,9 милиона литара, што чини две трећине укупног извоза ЦЕФТА-е. У посматраном периоду присутан је тренд смањења извоза по стопи од 4,0% годишње. Вредносно исказано извоз чини 149 милиона US долара. Извоз вина је 20% удела у БДП-у Молдавије. Молдавска вина извозе се у више од 50 земаља света. Највећи део, односно око 20% укупне производње извози се у Русију. Извоз је доста варирао. На пример, 2006. године Русија је забранила увоз вина из Молдавије, правдајући одлуку slabим квалитетом. Пољска је највећи увозник молдавских вина у Европској унији [6].

Споразум о слободној трговини између Србије (тада СЦГ) и Републике Молдавије потписан је 13. децембра 2003. године у Риму. Он има симетричан модел међусобне трговине. За индустријске производе даном ступања Споразума на снагу договорено је реципрочно укидање царина. За област пољопривредно-прехрамбених производа постигнут је, такође, велики степен либерализације са изузетком појединих производа (где спада и вино), за чији увоз су предвиђене симетричне годишње квоте са преференцијалним царинама. По искоришћењу квота на даљи увоз примењују се царине по начелима најповлашћеније нације.

На другом месту по извозу налази се Република Македонија са 73 милиона литара. Она партиципира 30% укупног извоза вина земаља региона. Од укупне производње извезе 80% вина. Извоз има стагнантан тренд (стопа 0,26%). У Републици Македонији данас се улаже у производњу и пласман квалитетнијих вина, и на тај начин повећава се број произвођача вина и винарија. Око 28.500 хектара површине у Македонији је под виновом лозом. Око 35% произведеног вина је црвено вино, док остало отпада на бела вина. Медитеранска клима долине реке Вардар, заједно с присутним узвишењима ограничавају утицај хладних ветрова, и плодно тло чине Македонију идеалном земљом за производњу вина [7]. У Републици Македонији постоји 16 виногорја и 64 регистрованих винарија. Извоз се највише реализује на тржишта Немачке, Аустрије, Србије, Црне Горе, Хрватске, Словеније, Чешке, али и Албаније, Јапана и Русије. Највећи извозник је винарија „Тиквеш“ Кавадарци, која извози 80% македонског вина. Винари из Македоније више не могу да извозе свој производ у земље ЕУ уколико је географско порекло на етикетама наведено као „македонско“ – пошто је Грчка још 1989. заштитила придев „македонски“. Произвођачи вина из Македоније страхују да ће се све то негативно одразити на извоз. Највећи део производње вина Македонија извози у Немачку. Према регулативи ЕУ, на етикетама убудуће треба да стоји сорта грозђа или регион у Македонији где је вино произведено. Проблем је у томе што ни у самој Македонији није заштићено ни географско нити регионално порекло вина. На пример, повардарски регион из којег потиче највећи део производње, уопште није регистрован у земљи и иностранству [8].

Извоз вина из Србије може се окарактерисати као скроман. Просечно је износио око седам милиона литара, што вредносно чини 7,5 милиона US долара. У 2010. години вредност извоза вина достигла је 13 милиона долара. Позитивно је то што извоз бележи тенденцију значајног раста (стопа 12,55% годишње). Најзначајнији спољнотрговински партнер јесте Босна и Херцеговина где се реализује више од половине укупног извоза вина. Са поменутом земљом постоји споразум о слободној трговини који се примењује од 2002. године, док је потпуна либерализација на снази од 2004. године, с тим што БиХ, од тада често пута једнострано уводи разна ограничења за увоз из Србије. Следи Црна Гора са 16%. Нешто мањи купци су Немачка, Аустрија и Хрватска [9]. Европска унија повећала је Републици Србији извозну квоту вина са 55 на 63 хиљаде хектолитара за бесцарински извоз, од чега је 10.000 хл. Вино у ринфузи. За узврат Србија је дала ЕУ преференцијалну квоту за испоруке вина без царине у висини од 25.000 хектолитара годишње. Квота је резултат преговора Србије и ЕУ, што се односи на договорени Споразум о придруживању и стабилизацији којим је ово тржиште отворено. Најновија одлука о повећању извозних квота представља подстицај за бржи развој виноградарства и винарства у Србији. Међутим, добијена квота у првој половини 2010. године испуњена је свега са 2,1%. Разлози за такво стање су високи за-

хтеви купаца ЕУ у погледу квалитета вина; недовољна је и понуда квалитетног вина која се у Србији производе. Истовремено повећан је извоз у Русију, где је у истом периоду извезено око два милиона литара, што је за половину више него у 2009. години. Укратко, лимитирајући чиниоци већег извоза јесу мале површине под виновом лозом, неодговарајућа структура производње, односно недостатак квалитетних и врхунских (чувених) вина. У структури домаће производње доминирају стона вина са 65%, следе квалитетна са 20%, док врхунска вина учествују са свега 15% [10]. Највећи извоз вина у класи је између стоних и вина са контролисаним географским пореклом [11]. Раст и промена структуре производње представља основу повећања извоза вина [12]. Осим Молдавије и Хрватске, све остале земље групације повећавају извоз вина. Најинтензивнији пораст извоза остварила је Босна и Херцеговина (стопа 13,58%), пре свега, због ниске полазне основе. Све земље ЦЕФТА региона, уколико желе да повећају извоз треба више пажње да посвете стварању и јачању аутохтоних робних марки вина (брендова). То представља један од најјачих и најзначајнијих чинилаца у конкурентској борби за тржиште. У свету је тренутно већа тражња за црвеним винима, док у нашој понуди доминирају бела вина. На пример, у Француској, земљи која је највећи светски произвођач, доминирају црвена вина са учешћем од 73%, док бела учествују са 27% [13]. Неопходно је истраживати преференције потрошача у појединим земљама и према истим прилагодити производњу. Потребно је учинити више напора ка визуелном изгледу боце вина. Наиме, у последњим годинама потрошачи имају све веће захтеве у погледу изгледа, односно визуелног аспекта производа (боца, етикета и сл.). Савремени дизајн треба да буде у функцији промоције, односно потпуног задовољења потрошача.

Описујући квалитетна вина из региона, лондонски магазин *The Economist* ставио је нагласак на вина која долазе из бивших југословенских република – Хрватске, Црне Горе и Македоније. Вина из Србије нису уврштена у понуду добрих вина са западног Балкана. То је последица, не толико што Србија не може да понуди квалитетна вина, већ због тога што је потребно инвестирати у производњу и промоцију квалитетних вина са ових простора [14].

3.3. Увоз вина земаља ЦЕФТА региона

Просечан увоз вина анализирание економске групације износио је 49,7 милиона литара и исти у посматраном временском периоду бележи значајан пораст по стопи од 12,44% годишње. Увоз је обележен значајнијим варирањима у односу на извоз вина (коэффициент варијације 31,6%). Вредност увоза износи 54,8 милиона US долара. Просечна увозна цена вина износи 1,1 евро по литру. Евидентно је да је увозна цена виша у односу на извозну цену вина

земаља ЦЕФТА групације. Даља анализа односи се само на Републику Србију као највећег увозника вина у оквиру поменуте економске групације.

Најзначајнији увозник вина у оквиру групације јесте Република Србија. Њен просечан увоз износи 17,5 милиона литара, што чини више од трећине укупног увоза групације ЦЕФТА-е. У посматраном периоду она значајно повећава увоз по стопи од 11,48% годишње. Вредносно увоз чини 16,8 милиона долара. У 2010. години вредност увезеног вина достигла је 31 милион долара. Апсолутно највећи део увоза потиче из Републике Македоније (75%). Вино се увози делом у ринфузи (цистернама) а делом у боцама. Један број домаћих винарија увози, углавном, црвено (црно) вино, гда се чува и негује, а касније пуни у боце и пласира на тржиште. Највећи увоз вина је од произвођача „Гиквеш“ Кавадарци, знатно мањи је од произвођача „Повардарије“ Неготино, „Сковин“ Скопље. Код увоза вина у боцама најчешће доминирају квалитетна црвена (црна) вина различитих робних марки. Споразум о трговини са Републиком Македонијом потписан је 1996. године, а крајем 2005. прерастао је у споразум о слободној трговини и као такав примењује се од 1. јануара 2006. године. Осим Молдавије и Црне Горе, све земље региона повећавају свој увоз вина. Најинтензивнији увоз остварује Албанија (стопа 57,4%).

Нетарифне баријере представљају највећу препреку у реализацији расположивих потенцијала у слободној трговини ЦЕФТА земаља. Обухватају техничке баријере (технички, санитарни и фитосанитарни стандарди и сертификавање) и административне баријере (лиценцирање, време и документација потребна приликом увоза и извоза, доступност царинских закона и прописа). Потписнице Споразума ступиле су у преговоре ради закључивања плурилатералних споразума о хармонизацији или узајамном признавању у области техничких прописа и стандарда, као и процедура оцењивања усаглашености и атестирања у складу са одредбама споразума СТО о техничким препрекама у трговини и осталим релевантним међународним споразумима. Иако су дуго најављиване, за сада нема промена у 2011. години за примену стопа царине у складу са Споразумом о слободној трговини са земљама ЦЕФТА-е. Даља либерализација стопа царине за пољопривредне производе, која је предложена од стране ЦЕФТА, подкомитета за пољопривреду, још увек није потврђена. Очекује се да ће правни аспекти бити решени ускоро и да ће се на тај начин омогућити повољнији третман пољопривредних производа у међусобној трговини у оквиру ЦЕФТА региона [15].

Земље ЦЕФТА групације остварују позитиван биланс спољнотрговинске размене вина у количини од 193,8 милиона литара (табела 2). Позитиван биланс размене остварују Молдавија, Република Македонија и Црна Гора. Негативан биланс размене имају Република Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Албанија.

4. Закључак

Земље потписнице ЦЕФТА представљају значајног произвођача вина у европским оквирима. Просечна производња у наведеном региону износи 610 милиона литара са тенденцијом опадања по просечној годишњој стопи од 2,81%. Просечан извоз вина земаља износи 243,5 милиона литара са тенденцијом благог пада, по стопи од 1,74%. Извозна цена вина износи 0,9 долара по литру, што указује да се извозе, углавном, вина слабијег квалитета (стона вина). Најзначајнији извозник је Молдавија са учешћем од 63% укупног извоза из региона. Увоз вина групације износи 50 милиона литара и бележи тренд значајног пораста по просечној стопи од 12,44% годишње. Највећи увозник је Република Србија са учешћем од 46,7%. Земље региона остварују позитиван биланс спољнотрговинске размене вина, просечно преко 190 милиона литара. Ради повећања извоза неопходно је интензивирати производњу вина уз промену структуре ка квалитетнијим винима. Позитиван биланс размене остварују Молдавија, Република Македонија и Црна Гора. Остале земље имају негативан биланс размене. Нетарифне баријере представљају највећу препреку у реализацији пуних капацитета у слободној трговини ЦЕФТА земаља.

Литература

1. <http://moldavia.webgarden.cz/moldavsko-a-vino> [приступљено: мај 2011].
2. <http://www.vinopedia.hr/wiki/index.php?title=Moldavija> [приступљено: мај 2011].
3. <http://www.poslovnisavjetnik.com/sites/default/files/moldavija.pdf> [приступљено: мај 2011].
4. <http://www.vino.rs/srbija.html> [приступљено: мај 2011].
5. <http://www.kombeg.org.rs/Komora/OpstaA.aspx?veza=1987> [приступљено: мај 2011].
6. http://www.progressivenewsletter.com/view_news.do?id=27496&language=yu [приступљено: мај 2011].
7. <http://www.poslovni.hr/vijesti/vino-i-grozde--glavni-izvozni-aduti-makedonije-92777.aspx> [приступљено: мај 2011].
8. <http://www.politika.rs/rubrike/region/Rat-vinarskih-etiketa.lt.html> [приступљено: мај 2011].
9. Vlahović, B., Puškarić, A., Maksimović, Branka (2009): Competitiveness of Wine Export From the Republic of Serbia, 113 Seminar of the EAAE, The Role of Knowledge, Innovation and Human Capital in Multifunkcional Agriculture.

Iture and Territorial Rural Development, Thematic Proceedings, Belgrade, str. 475-481.

10. [http://: www.poslovni magazin](http://www.poslovni_magazin) [pristupljeno: мај 2011]..
11. <http://www.glassrbije.org/pr/content/agrар> [pristupljeno: мај 2011].
12. Влаховић, Б., Томић, Д., Пушкарић, А., (2008): Производња вина у Републици Србији, Економика пољопривреде, број 3, Београд.
13. Ribero-Gajon, P.: Француска вина, www.ambafrance.srb. [pristupljeno: април 2011].
14. <http://www.agropress.org.rs/tekstovi/16177.html> [pristupljeno: мај 2011].
15. http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/vesti/Liberalizacija_NP.pdf [pristupljeno: мај 2011].

Примљено: 21.06.2011.

Одобрено: 02.12.2011.

UDC: 663.2:339.13(4-15)

CHANGE AT WINE MARKET IN THE COUNTRIES OF CEFTA REGION

Branislav Vlahović¹, Ph.D., Danilo Tomić², Ph.D., Anton Puškarić³, MSc.

¹ Faculty of Agriculture, Novi Sad, Serbia

² Higher Business School in Novi Sad, Serbia

³ Institute of Agricultural Economics, Belgrade, Serbia

Summary

Viticulture and wine production are important industries in most of the countries who have signed CEFTA agreement. The countries of this region have favorable environmental conditions for a high production of grapes and wine. The subject and purpose of the research is to understand the trends of production, export and import in the countries of CEFTA region. Source of data is FAO database (Food and Agriculture Organization - FAO), for the time period 2000-2009. Average wine production in the given region is 610 million liters with a tendency of slight decrease at an average annual rate of 2.81%. Average wine export for countries of this group is the 243.5 million liters, with a tendency of slight decrease at a rate of 1.74%. Export price of wine is 0.9 dollars per liter, which indicates that lower-quality categories of wine (table wine) are mainly being exported. The most important exporter is Moldova with the participation of 63% of total exports from the region. Import of wine is 50 million liters with a trend of significant growth at an average rate of 12.44% per year. The largest importer is the Republic of Serbia with a share of 46.7% of the region. Countries in the region are achieving a positive trade balance of wine, averagely over 190 million liters. It is necessary to increase the production of wine with changes in the structure with regard to quality.

Key words: wine, production, export, import, trade balance, CEFTA

Author's address:

Prof. dr Branislav Vlahović
Poljoprivredni fakultet
Trg Dositeja Obradovića 8
21000 Novi Sad
mail: vlahovic@polj.uns.ac.rs